

# Tänka rätt är större?

MY HELLSING\* *Uppsala universitet*

## *Om sammanläggningsavhandlingar*

I likhet med Wojtek Jezierski<sup>1</sup> disputerade jag på en sammanläggningsavhandling i historia. Diskussionen om denna form av doktorsexamination som pågår – eller som vi båda anser borde råda – har två dimensioner, som ytterst handlar om forskarutbildningens syfte och roll. Den ena berör huruvida sammanläggning är en lämplig form för avhandlingar i historia. Den andra handlar om vem som har rätt att bestämma det. Ofta blandas de här aspekterna ihop. Jag delar Jezierskis erfarenhet att doktoranders önskan att skriva en sammanläggningsavhandling alltför ofta avfärdas och att det uppstår en infekterad svekdebatt mot historievetenskapens traditioner – eller helt enkelt utgör ett icke-alternativ.

Få forskare skulle väl invända mot att doktoranden under sin utbildning bör utveckla vetenskapliga färdigheter och socialiseras in i den akademiska kulturen. Med den utgångspunkten finns flera starka skäl att disputeras på en sammanläggningsavhandling. Tack vare sakkunniggranskning måste varje delstudie utgå från aktuella forskningslägen, vilket stimulerar dialogen med tidigare forskning. Det gör avhandlingsarbetet överskådligare och mer produktivt. Det ger överlägsen publiceringsvana och stärker forskarnätverk.

Förvisso hänger sammanläggningsavhandlingens uppbyggnad ihop med en kortare och effektivare forskarutbildning än föregående decenniers. Doktorandens frihet att halvvägs få tänka om och välja ny väg förhindras av att hon redan i förväg bör ha lagt upp en plan för delstudier och publicering.Handledaren får därmed större ansvar och inflytande

\* Fil. dr i historia

1. Wojtek Jezierski, "Monografins elände: Om svenska historikers avhandlingsformer", *Historisk tidskrift* 136:2 (2016) s. 232–242.

på forskningens resultat. Vissa avhandlingsämnen behöver också formuleras som en bok för att göra resultaten rättvisa.

Doktoranden som skriver en sammanläggningsavhandling går även miste om andra erfarenheter. Bara den som suttit med ett långt manus och korrektur som ska bli färdigt på en gång kan till fullo förstå vidden av den arbetsinsatsen. Doktorandens forskarprofil blir tydligare om den kan knytas till en bok, och har därmed större chans att få genomslag både i forskarvärlden och hos den bildade allmänheten. Vill man att avhandlingen ska bli läst och recenserad utanför akademien bör man med andra ord skriva en bok. Min poäng är emellertid att denna bok inte nödvändigtvis behöver vara den publikation som läggs fram vid disputationen.

Mitt eget beslut att skriva en sammanläggningsavhandling var en kombination av flera insikter. Under doktorandtiden hade jag flera möjligheter att publicera artiklar och konferensbidrag, vilket gjorde att jag fördröjde skrivandet av avhandlingsmanuskriptet. I efterhand förstår jag att det inte var en slump. Skrivandet av Mästerverket kändes omotiverat och olustigt, sannolikt på grund av monografi-avhandlingens problem med avsaknad av mottagare.<sup>2</sup> Avhandlingens låga status, åtminstone internationellt sett, gjorde att det kändes föga värt det slit som det skulle innebära att skriva en bok. Andra personers erfarenhet fick mig att tro, att hur många extra månader jag än lade på manuskriptet skulle min avhandling ha få utsikter att bli läst. Jag trodde att texten ändå alltid skulle balansera på ett problematiskt sätt mellan läsbarhet och akademisk skärpa.

Sammanläggningsavhandlingen erbjöd en i mina ögon effektiv lösning på alla dessa svårigheter. För det första passade det mitt dialogiska och samarbetsinriktade arbetssätt som stimulerades när jag skrev för en bestämd mottagare. Att det fanns få förlagor att förhålla sig till gjorde att jag själv fick stöpa mina resultat i en kreativ form. En annan fördel var att jag kunde blanda artiklar på olika språk, eftersom avhandlingen delvis tillkom ur franska forskningssamarbeten. Min förhoppning är en långsiktig karriär som forskare, med många böcker att formulera. Men avhandlingsarbetet erbjöd inte de förutsättningar jag behövde i form av tid, självständighet och frihet. Så jag disputerade alltså inom rimlig

2. Anthony Haynes, *Writing Successful Academic Books* (Cambridge 2010) s. 108–118.

tid på en kappa och fem artiklar, och publicerade drygt ett år senare en omarbetad och utökad bok på ett kommersiellt förlag.

Jag drev igenom beslutet i strid med handledarkollegiets önskan efter att det hade uppdragats att det faktiskt saknades formella riktlinjer för avhandlingars utformning. Tyvärr äventyrade beslutet min *cotutelle* med ett franskt universitet, där man (liksom i Sverige!) har sin bestämda uppfattning om hur en avhandling i historia ska utformas. Vad bestod då motståndet från institutionen i? Jag minns att man invände att jag inte skulle ha tillräckligt med utrymme till att redovisa min empiri. Huruvida min kappa eller mina artiklar var tillräckligt bra diskuterades förstås också, men det tycktes aldrig vara huvudargumentet. I stället kände jag mig som ett slagträ i debatten om historieämnets plats mellan samhällsvetenskap och humaniora. Deras uppfattning verkade vara att om jag skrev en sammanläggningsavhandling sållade jag mig till de historiker som på ett tvivelaktigt sätt gav efter för andra discipliners publiceringsformer, där forskarna redan, enligt vissa, slavade under bibliometrins ok. Mödan att skriva en monografi-avhandling verkar tillhöra det obligatoriska stålbad som är uthärdligt eftersom alla delar det.

Låt mig få tillbakavisa några orsakssamband som ofta insinuerats. Att skriva en sammanläggningsavhandling betyder inte att man hävdar att tidskriftsartiklar på engelska utgör enda möjliga publikationsformen för historiker. Det är inte ett sätt att snuttifiera sina resultat eller att göra dem mindre komplexa. Att skriva en sammanläggningsavhandling är inte heller enklare än att skriva en monografi. Det är en annan uppgift att formulera sina forskningsresultat som en artikel från början än att omarbeta ett längre arbete till en kortare artikel.

Det här inlägget pläderar inte för mitt sätt att skriva avhandling som det ideala för alla. Men väl för varje doktorands rättighet att få välja avhandlingsformat utan akademiska repressalier. Låt oss gemensamt diskutera doktorsavhandlingens mål och mening i dag, 2016. Låt sammanläggningsavhandlingens kritiker träda fram med sakliga argument. Först då kan denna debatt bli konstruktiv – för doktorandernas skull och för historieämnets framtid.